



You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Analiza gramatyczna tekstów prawnych i prawniczych : (na materiale polskiej i słowackiej ustawy o prawie lotniczym)

Author: Agnieszka Fortońska

Citation style: Fortońska Agnieszka. (2020). Analiza gramatyczna tekstów prawnych i prawniczych : (na materiale polskiej i słowackiej ustawy o prawie lotniczym). W: D. Adamczyk, Ł. Gęborek, M. Małek, W. Szota (red.), "Konfrontacje z przekładem" (S. 65-74). Katowice : Instytut Językoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego



Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

ANALIZA GRAMATYCZNA TEKSTÓW PRAWNYCH I PRAWNICZYCH (NA MATERIALE POLSKIEJ I SŁOWACKIEJ USTAWY O PRAWIE LOTNICZYM)

Wprowadzenie

Zarówno polskie jak i słowackie prawo lotnicze posługuje się językiem prawnym. Język tekstów prawnych charakteryzuje się specyficzną leksyką, składnią oraz abstrakcyjnym charakterem norm prawnych¹. Zgodnie z przyjętą przez Macieja Zielińskiego kategoryzacją, język prawa dzieli się na język prawny i język prawniczy. Pierwszy z nich jest językiem przepisów oraz norm prawnych, z kolei drugi – językiem praktyki prawniczej (orzecniczej a także pozaorzecniczej) oraz nauki². Tym samym językiem prawnym nazywamy język, za pomocą którego tworzymy prawo. Jest to język prawodawcy, który reguluje akty prawa powszechnie obowiązującego w każdym państwie. Zgodnie z poglądem Wróblewskiego normodawca prawny nie jest tylko osobą, która tworzy dekryty, rozporządzenia czy zarządzenia. Według niego jest nim każdy, kto stanowi przepisy prawne³. Należy podkreślić, że *przepis prawa* jest zwrotem językowym, który wskazuje lub narzuca pewien sposób postępowania, który jest wyszczególniony w tekstach prawnych, na przykład: paragraf, artykuł, czy ustęp⁴. Ponadto w języku prawnym pojawia się wiele nazw, które mogą oznaczać to samo co w języku naturalnym – mogą modyfikować znaczenie nazwy w języku naturalnym oraz nazwy, które nie będą mieć swoich odpowiedników w języku

¹ M. IMRICHOVÁ, M. TUREČKOVÁ: *Lingvistická analýza právnych textov*. Prešov 2015, s. 12–15.

² A. JOPEK-BOSIACKA: *Przekład prawny sądowy*. Warszawa 2009, s. 18–19.

³ B. WRÓBLEWSKI: *Język prawny i prawniczy*, „Polska Akademia Umiejętności, Prace Komisji Prawniczej” 1948, nr 3, s. 54.

⁴ J. NOWACKI, Z. TOBOR: *Wstęp do prawoznawstwa*. Kraków 2007, s. 21.

naturalnym⁵. Wskutek tego w języku prawnym występują definicje legalne, które określają znaczenie wyrazów użytych w aktach prawnych. Częstym zabiegiem ustawodawcy jest umieszczanie ich w słowniczku ustawowym na początku danego aktu, aby umożliwić prawidłową interpretację użytego pojęcia. W języku prawnym występują także zwroty niedookreślone, takie jak: *społeczna szkodliwość czynu, czynność niecierpiąca zwłoki, pozostawianie we wspólnym pożyciu* oraz klauzule generalne, np.: *zasady współżycia społecznego, dobra wiara*. Dzięki takim określeniom ustawodawca pozostawia pewną swobodę decyzyjną dla władzy sądowniczej. W przypadku rozstrzygnięcia danej sprawy sąd może dokonać wykładni rozszerzającej wskazanych pojęć. Ponadto ciekawym zjawiskiem jest to, że te same wyrazy w różnych dziedzinach prawa mogą być odmiennie interpretowane. Język prawniczy jest natomiast używany przez prawników, którzy wydają orzeczenia sądowe czy decyzje administracyjne⁶. Jest to także język, którym posługują się osoby mówiące o prawie. Przykładem języka prawniczego jest wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie⁷.

Ze względu na złożoność i objętość tematu, dotyczącego przekładu tekstów prawnych, w dalszej części artykułu zostanie dokonana analiza, której celem jest charakterystyka języka specjalistycznego oraz wskazanie na podobieństwa i różnice występujące w języku polskim oraz słowackim w zakresie prawa lotniczego. Wszystkie przykłady zostały opracowane na podstawie Ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze⁸.

Charakterystyka polskiego języka specjalistycznego w prawie lotniczym

a) użycie czasowników modalnych:

musieć

Koordynator **musi** spełniać
następujące warunki:

⁵ W. MACIEJEWSKI: *Próba semiotycznej analizy współczesnego języka prawnego*. W: *Współczesny język prawny i prawniczy*. Warszawa 2007, s.120.

⁶ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/jezyk-prawny-i-prawniczy;3917947.html> [dostęp: 26.03.2019].

⁷ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 20 kwietnia 2017 roku, VII SA/Wa 835/16, LEX nr 2289654.

⁸ Ustawa prawo lotnicze z dnia 3 lipca 2002 r., Dz. U. 2002 Nr 130 poz. 1112, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20021301112/U/D20021112Lj.pdf> [dostęp: 26.03.2019].

móc

Przewodniczącym Komisji **może** zostać osoba posiadająca co najmniej trzyletnie doświadczenie w badaniu zdarzeń lotniczych.

b) inne czasowniki wyrażające pewien nakaz:

pozwalać

Koszt lub wpływ na środowisko **nie pozwala** na podział lub powielenie.

postanowić

Licencja **nie może być** wydana osobie, w stosunku do której prokurator **postanowił**

c) użycie konstrukcji typu biernego:

jest zobowiązany

Na żądanie Prezesa Urzędu każdy dostawca usług związanych z obsługą pasażerów niepełnosprawnych **jest zobowiązany** do przedstawienia szczegółowej informacji

jest uprawniony

W zakresie nadzoru Prezes Urzędu **jest uprawniony** do:
1) żądania udzielenia przez koordynatora wszelkich wyjaśnień i informacji dotyczących jego działalności;

d) kategoria osoby:

wydaje - 3 osoba liczby pojedynczej, czas teraźniejszy, tryb oznajmujący

W zakresie udzielonego upoważnienia podmiot upoważniony **wydaje** w imieniu Prezesa Urzędu decyzje administracyjne niezbędne dla wykonywania przekazanych czynności.

e) konstrukcje powtórzeniowe:

przewóz lotniczy

regularnym **przewozem lotniczym** jest **przewóz lotniczy**, jeżeli w każdym locie miejsca w [...]

f) rozbudowane zdania:

Ekspertowi za udział w pracach Komisji oraz sporządzanie opinii lub ekspertyzy przysługuje wynagrodzenie ustalane w umowie cywilnoprawnej, którego wysokość uzależnia się od charakteru prowadzonego badania zdarzenia lotniczego i jego złożoności.

W polskiej ustawie o prawie lotniczym występuje wiele zdań pojedynczych rozwiniętych, złożonych oraz wielokrotnie złożonych. Zdania złożone są zdaniami, które mają więcej orzeczeń. Według Renaty Grzegorzczukowej zdaniem złożonym jest ciąg wypowiedzeń, które są ze sobą powiązane stosunkiem składniowym⁹. Dzielimy je na zdania złożone współrzędnie oraz podrzędnie. Z kolei, zdaniami wielokrotnie złożonymi są zdania, w których znajdziemy więcej niż dwa orzeczenia¹⁰.

*Protokół kontroli **podpisuje** także kierownik kontrolowanej jednostki lub osoba przez niego upoważniona albo kontrolowana osoba fizyczna.*

Zdanie pojedyncze rozwinięte, występuje tylko jedno orzeczenie

*Jeżeli wnioskowana czynność urzędowa, o której mowa w ust. 1, **nie odbędzie się lub zostanie przerwana** z przyczyn, za które odpowiedzialny jest wnioskodawca, zobowiązany jest on do zwrotu kosztów poniesionych przez Urząd.*

Zdanie współrzędnie złożone, rozłączne, spójnik **lub**, występują dwa orzeczenia

g) użycie rozbudowanych definicji terminów prawnych, które są zamieszczone w słowniczku ustawowym: zgodnie z polskim prawem lotniczym **przewoźnikiem lotniczym** jest podmiot uprawniony do wykonywania przewozów lotniczych na podstawie koncesji – w przypadku polskiego przewoźnika lotniczego, lub na podstawie

⁹ R. GRZEGORCZYKOWA: *Wykłady z polskiej składni*. Warszawa 2011, s. 88.

¹⁰ P. BĄK: *Gramatyka języka polskiego*. Warszawa 1984, s. 403–404.

odpowiedniego aktu właściwego organu obcego państwa – w przypadku obcego przewoźnika lotniczego¹¹. Kolejnym przykładem z polskiej ustawy jest definicja **lotniska**. Zgodnie z nią jest to *wydzielony obszar na lądzie, wodzie lub innej powierzchni w całości lub w części przeznaczony do wykonywania startów, lądowań i naziemnego lub nawodnego ruchu statków powietrznych, wraz ze znajdującymi się w jego granicach obiektami i urządzeniami budowlanymi o charakterze trwałym, wpisany do rejestru lotnisk*¹². Oprócz terminów użytych w słowniczku ustawowym, w treści aktu prawnego znajdują się też pojęcia, które mogą mieć swoje odpowiedniki w języku słowackim: Przez **wypadek lotniczy** rozumie się zdarzenie związane z eksploatacją statku powietrznego, które zaistniało od chwili, gdy jakakolwiek osoba weszła na jego pokład z zamiarem wykonania lotu, do momentu, gdy wszystkie osoby znajdujące się na pokładzie opuściły ten statek powietrzny¹³.

- h) użycie wyrażen i zwrotów charakterystycznych dla aktów prawnych: *chyba że prawo to stanowi inaczej, Polską ustawę karną stosuje się do, bez zbędnej zwłoki, o których mowa w przepisach ustawy z dnia 12 lutego 2009 r.*
- i) występowanie imiesłowów – w polskiej ustawie o prawie lotniczym występują zarówno imiesłowy przymiotnikowe jak i przysłówkowe, co ma odzwierciedlenie w przedstawionej poniżej tabeli.

kierując się

przewoźnika lotniczego do zapewnienia świadczenia usług przewozu lotniczego, spełniających określone wymogi co do ciągłości, regularności, zdolności przewozowej i taryf, których przewoźnik

¹¹ Ustawa prawo lotnicze z dnia 3 lipca 2002 r., Dz. U. 2002 Nr 130 poz. 1112, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20021301112/U/D20021112Lj.pdf> [dostęp: 26.03.2019].

¹² Tamże.

¹³ Tamże.

lotniczy nie spełniałby, **kierując się** jedynie interesem handlowym

j) użycie form bezosobowych czasownika:

zabrania się	Zabrania się używania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej statku powietrznego, który nie posiada ważnego świadectwa zdatności do lotu, pozwolenia na wykonywanie lotów dla statków powietrznych kategorii specjalnej
wykonywać	mogą wykonywać starty z tych lądowisk i lądowania na tych lądowiskach w następujących celach
stanowić	mogą stanowić zagrożenie bezpieczeństwa tego statku

Charakterystyka słowackiego języka specjalistycznego w prawie lotniczym

W słowackiej ustawie o prawie lotniczym można odnaleźć specyficzną terminologię oraz zwroty. Biorąc pod uwagę powyższe, jest zasadne dokonać ich podziału na kilka grup. Została ona dokonana na podstawie ustawy Zákon z 2. apríla 1998 o civilnom letectve (letecký zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov¹⁴:

a) użycie czasowników modalnych (*modálne slovesa*):

musiet' (musieć)	Let sa musí vykonať tak, aby nebola
chciet' (chcieć)	ktorý chce využívať služby na mieru

b) użycie czasowników zwrotnych (*zvrtné slovesa*):

rozumiet' sa (rozumie się)	Incidentom sa rozumie ,
-----------------------------------	--------------------------------

¹⁴ Słowackie Prawo lotnicze, Zákon z 2. apríla 1998 o civilnom letectve (letecký zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1998/143/20161231> [dostęp: 26.03.2019].

c) użycie charakterystycznej terminologii prawniczej¹⁵:

<i>uzavrieť zmluvu</i> (zawrzeć umowę)	<i>uzavrieť zmluvu o poistení zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou lietadla a plniť ju</i>
--	---

d) użycie konstrukcji typu biernego:

je právne záväzný (jest prawnie wiążący)

je povinný (jest zobowiązany)

Cechą charakterystyczną języka specjalistycznego użytego w aktach prawnych jest użycie konstrukcji typu biernego, która wskazuje na obowiązek lub uprawnienie do wykonania danej czynności.

e) imiesłowy przymiotnikowe bierne:

<i>zabezpečiť</i> (zabezpieczyć)	<i>zabezpečený priestor, ktorý nie je</i>
<i>potrebovať</i> (potrzebować)	<i>je potrebný súhlas Dopravného úradu.</i>

f) kategoria osoby:

<i>Ustanoviť</i> (ustanowić)	<i>Rozdelenie vzdušného priestoru a pravidiel letania platné pre civilné letectvo ustanoví všeobecne záväzný právny predpis, ktorý vydá ministerstvo po dohode s ministerstvom obrany</i>
------------------------------	---

g) użycie zwrotów charakterystycznych dla aktów prawnych:

Słowacki	Polski
<i>Podľa tohto zákona</i>	<i>Według tej ustawy</i>
<i>podľa odseku 4</i>	<i>Według czwartego punktu</i>
<i>možno usporiadať len na základe</i>	<i>Na podstawie</i>

Poprzez użycie charakterystycznych zwrotów prawnych, akt prawny staje się bardziej formalny.

¹⁵ Szerzej: V. JUCHNIEWICZOVÁ, G. ZORIČÁKOVÁ, M. PAPIERZ: *Słownik terminologii prawniczej i ekonomicznej, polsko-słowacki*. Warszawa 2008.

- h) powtórzenia wyrazów:

Vzdušný priestor Slovenskej republiky (ďalej len „vzdušný priestor“) je prístupný za podmienok ustanovených týmto zákonom, všeobecne záväznými právnymi predpismi vydanými na jeho základe a medzinárodnými zmluvami, ktorými je Slovenská republika viazaná.

W słowackim prawie lotniczym występuje wiele powtórzeń. Jest to spowodowane tym, że ustawodawca chce być precyzyjny, opisując dany stan prawny. Pominięcie już użytego wcześniej pojęcia może spowodować złą interpretację danego przepisu. Stąd też mówimy o funkcjonalności stosowania powtórzeń w języku prawnym i prawniczym.

- i) rozbudowane zdania:

Tento zákon upravuje vykonávanie letov lietadiel vo vzdušnom priestore Slovenskej republiky podľa pravidiel lietania platných pre civilné letectvo, v oblasti civilného letectva spôsobilosť a oprávnenia členov leteckého personálu, spôsobilosť lietadiel a iných výrobkov leteckej techniky, vedenie registra lietadiel, zriaďovanie a prevádzkovanie letísk a leteckých pozemných zariadení, vykonávanie leteckej dopravy, leteckých prác a iného podnikania v civilnom letectve, ochranu civilného letectva, pôsobnosť orgánov štátnej správy a ukladanie sankcií.

Cechą charakterystyczną słowackiego języka prawnego są rozbudowane zdania. Powyższy przykład pokazuje, że w jednym zdaniu znajduje się wiele szczegółowych informacji. W ten sposób ustawodawca chce być precyzyjny w określeniu danego prawa czy zakazu. W słowackiej ustawie występują zdania złożone, które są połączeniem dwóch niezależnych od siebie zdań pojedynczych, będących w zależności logicznej.

- j) zdanie współrzędnie złożone, zdanie przeciwstawne:

Lietajúce športové zariadenia sa do registra lietadiel spravidla nezapisujú, ale môžu sa podľa rozhodnutia Dopravného úradu predpísaným spôsobom evidovať.

- k) użycie rozbudowanych definicji terminów prawnych zamieszczonych w słowniczku ustawowym - w słowackiej ustawie takim przykładem jest definicja przewoźnika lotniczego:

Leteckým dopravcom je právnická osoba alebo fyzická osoba vykonávajúca za odplatu¹⁾ leteckú prepravu cestujúcich, batožiny, poštových zásielok alebo nákladu a je držiteľom osvedčenia leteckého prevádzkovateľa a licencie na vykonávanie leteckej dopravy¹⁶.

1) użycie form bezosobowych czasownika:

Vykonať (wykonać, odbywać)

Let sa musí **vykonať** tak, aby nebola ohrozená bezpečnosť cestujúcich a posádky lietadla, iných lietadiel, osôb a majetku na zemi a aby sa zabezpečila ochrana životného prostredia pred hlukom a emisiami zo znečisťujúcich látok z lietadiel.

Podsumowanie

W trakcie procesu tłumaczenia można napotkać wiele problemów wynikających na przykład z braku ekwiwalentu danego terminu. Jednakże każdy tłumacz stara się, aby odnaleźć termin w języku docelowym, który odpowiada temu samemu pojęciu w języku źródłowym¹⁷. Jeżeli jednak nie jest możliwe, aby wskazać wyraz o tym samym znaczeniu w obu językach, można zastosować ekwiwalent opisowy. Należy podkreślić, iż ekwiwalentów opisowych nie powinno się stosować często. Negatywnym aspektem ich używania jest rozbudowana konstrukcja czy brak zwięzłości¹⁸. W przypadku tekstów prawnych na tłumacza czeka nie lada wyzwanie, ponieważ musi posiadać wiedzę na temat języka specjalistycznego, używanego w danym akcie prawnym. Ponadto podczas procesu przekładu należy pamiętać o podobieństwach i różnicach, wynikających ze struktury danych języków. W przypadku analizowanego języka polskiego oraz słowackiego konieczne jest zwrócenie uwagi na odmienną rekcję czasownika, różnice w składni czy w łączliwości rzeczowników z przypadkami oraz szyk odmienny przydawki

¹⁶ Słowackie Prawo lotnicze, Zákon z 2. apríla 1998 o civilnom letectve (letecký zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, <https://www.slov-lex.sk/pravnepredpisy/SK/ZZ/1998/143/20161231> [dostęp: 26.03.2019].

¹⁷ D. KIERZKOWSKA: *Tłumaczenie prawnicze*. Warszawa 2002, s. 101.

¹⁸ Tamże, s. 122.

z podmiotem. Tłumacz musi pamiętać o tych różnicach podczas przekładu tekstów, aby uniknąć błędów i nie odbiec zbyt daleko od tekstu oryginału.

Streszczenie

Autorka artykułu opisuje terminologię specjalistyczną z polskiego prawa lotniczego oraz słowackiego prawa lotniczego. Metodologia badań sprowadza się do własnych obserwacji analizowanych tekstów. W pracy zastosowano metodę porównawczą, której celem jest ustalenie pokrewieństwa oraz różnic między językami. W artykule są omówione aspekty związane z aktami prawnymi, językiem prawnym oraz prawniczym czy terminologią. Z kolei w drugiej części artykułu pojawia się analiza terminów używanych zarówno w polskim jak i słowackim prawie lotniczym.

Резюме

Автор статьи описывает специальную терминологию из польского авиационного права и словацкого авиационного права. Методология исследования сводится к собственным наблюдениям анализируемых текстов. В работе используется сравнительный метод, целью которого является установление родства и различий между языками. В статье рассматриваются аспекты, связанные с правовыми актами, юридическим языком и терминологией. В свою очередь, во второй части статьи дается анализ терминов, используемых в польском и словацком авиационном законодательстве.

Summary

The author of the article describes specialist terminology from Polish aviation law and Slovak aviation law. Research methodology boils down to own observations of the analyzed texts. The work will use a comparative method, the aim of which is to establish kinship and differences between languages. The article will discuss aspects related to legal acts, legal language, and terminology. In turn, in the second part of the article there will be an analysis of terms used in both Polish and Slovak aviation law.